

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

25.09.2018

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

09.10.2018

Dr. Öğr. Üyesi Şule GECE ÇELİKKAN

Kırkkale Üniversitesi
Felsefe Bölümü
gecesule@gmail.com

İNSANIN İNSAN İÇİN KUTSALLIĞI SANATTA HÜMANİZM ETKİSİ VE FRIEDRICH SCHILLER'İN SANAT ANLAYIŞI

ÖZET

Bu makalede insancılığın(hümanizmin)genel olarak sanatta ve özelde de Alman şairi Friedrich Schiller'de etkileri gösterilmeye ve tartışılmaya çalışılmıştır. İnsanın insan için kutsallığına dayanan hümanizm akımı, idealizm ile harmanlanmış Alman sanatında oyun temelli bir kuram geliştiren idealist düşünür ve şair F.Schiller için, etkileri eğitsel ve ahlaksal olan, insanın değerlerine katkı sağlayacak bir özgürlük formuna ulaşmış akıl temelli bir düzeni temel almıştır. Bu düzen insanın ve insanlığın evrensel değerlerine ışık tutan ve onu ruhsal olarak saflaştıran, saygın bir düşünsel ve sanatsal anlayışın da öncülüğünü üstlenmiştir. Hümanizm, insan ve insanın temel değerlerini, insanla bütünleşen yaşamı ve doğayı ciddi bir inceleme alanı olarak ele almasından dolayı sanatta ve özelde de edebiyatta önemlidir. Çünkü unutulmamalıdır ki, insan sadece akıl değil bir duygu varlığıdır. İnsanı bütüncül bir bakış açısıyla kavramaya çalışan hümanizm akımı denilebilir ki bu bakış açısından uzaklaşmamış ve ilgisini insanın duyarlılık boyutunu ilgilendiren sanata yönlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hümanizm, Hümanist Sanat, Friedrich Schiller, Oyun kuramı, Güzel

THE HOLINESS OF HUMANS FOR HUMANS: THE HUMANITY EFFECT ON ART AND FRIEDRICH SCHILLER'S APPROACH OF ART

ABSTRACT

At this article, the effect of humanism in general, and specifically on the art of a German poet- Friedrich Schiller- is discussed. The Humanism approach which belongs to the idea of holiness of humans for humans, aims to reach a rational system contributing people' values in an educational and ethical way according to F. Schiller who developed a game based theory at the German Art blended with idealism. This system leads an esteemed intellectual and artistic approach which enlightens the universal values of humans and humanity and purification of these values. Humanism, as it has a wide research scope of humans, the main values of humanity, the life and the nature including people is important both for art in general, and specifically for literature. This is because one must never forget that humans are not just rational but also sensual creatures. The humanism approach which deals with people in a holistic view, doesn't go far away from this point of view and directs its attention to art which concerns with the sensitiveness dimensions of humans.

Keywords: Humanism, Humanistic Art, Friedric Schiller, Game Theory, Beautiful.

1. Hümanizm ve Sanat

Hümanizm kelimesi genel hatlarıyla insancılık olarak geçerken, aslında insanla ilgili olan her tür şeyi kapsayan olarak da tanımlanabilir. Kısaca, insanda ve onun değerlerinde, insanın doğayla, kültürle ve tarihle etkileşiminde kendini bulan, çokça da eski kültürlerle duyduğu klasik ilgilerle tabir edilen bu akım, aynı zamanda insanın insanla karşılaşmasını ve ortak ilgilerle ortak amaçlara ulaşma ülküsünü de temsil eder. Bu nedenle oldukça önemlidir ve tarihsel olarak başlangıcı kültürel, sanatsal, dilsel, siyasi olarak yeniliği ve canlanmayı temsil eden Rönesans ve Reform dönemleri öncesine götürülebilir. Hümanizm deyince ilk akla gelen şey, 14.ve 15. yüzyıllarda önce İtalya’da belirerek kısa bir zaman içinde hemen hemen tüm Avrupa’ya yayılan, klasik yani Greko Latin kültürüne dayalı ve bu kültürün öz değerlerini günün koşulları içinde yeniden yaşatmayı amaç edinen kültür akımıdır (Zekiyan,2005:11). Kültüre dayalı bir akım olarak kendisinden sonra gelen yenileşme ve değişmeyi başlatıcı bir ivme olarak değerlendirilebilir. Ayrıca değişen yaşam koşulları buna uygun olarak yeni bir insan profilinin doğmasına ve insanın merkezi bir konuma yerleştirilmesine sebep olmuştur. İnsan için özgür düşünmenin, bilimin, sanatın kapılarını açan ve insana her alanda kendini öne çıkarma ve yetenekleriyle işlevsel olma fırsatı sağlayan hümanizm, Edward Said tarafından da birtakım sorunsallara yol açmayla beraber tam da bunlar açısından değerlendirilmiştir.Geçen yüzyıla dönüp de *hümanizm* sözcüğünün kullanımına baktığımızda,hemen hemen sosyal bilimlerle doğa bilimlerine karşı çıkış kadar istikrarlı biçimde başka temaların ve sorunsalların öne çıktığı görülebilir. Benim buradaki argümanım açısından basit işlevsel bir tanım olarak benimsediğim yaklaşım, ‘insani bilimlerin seküler tarih, insan emeğinin ürünleri ve insanın düşüncesini ifade etme yeteneğiyle ilgili olduğu’ görüşüdür(Said,2005:20). Bu şekilde dinden yada metafizikten bağımsızlaşan,insanı insanla ve onun ürünleriyle tabir etmeye meyilli olan yeni bir anlayış ortaya çıkmaktadır. Said’ in üzerinde durduğu gibi bu şekilde ilerleyen bir anlayış, insanın teorisiyle pratiğini birleştiren ve bilinç sahibi bir varlık olarak kendisini doğüstü güçlere, yada ritüellere teslim etmeden kendi iradesiyle seçme ve eyleme konusunda ufuk açan bir yaklaşımdır. Dolayısıyla hümanist yaklaşımlar, insanın eylemiyle ilgili olan ve yaratma cesareti sağlayan sanatta da çok yakından ilişkilidir. Hatta Edward Said bugün özellikle hümanizmin edebiyat ile çok yakından ilişkili olduğunun da altını çizmektedir. Bilindiği gibi bir yazın alanı olarak edebiyat insanın duygu ve düşünce dünyasını birbirine açmaya belki de en eğilimli sanattır. En büyük sanat eserlerinin de çağının ötesine ulaşan, insanı insana tanıtmayı, duygu ve düşünce dünyasını açmayı en etkili şekilde başaran yapıtlar olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle edebiyat belki de hümanistik etkilerin en derin şekilde hissedildiği bir sanat dalıdır.

2. Friedrich Von Schiller’ in Duygulu Sanat Anlayışının Hümanistik Etkileri

Edebiyatın bu saf ve duygulu doğasını en iyi betimleyenlerden biri idealist bir Alman şair ve düşünür olan Friedrich von Schiller(1759-1805)dir. Kantçı felsefenin derin izlerini bulduğumuz Schiller, özellikle sanat alanında oyun kuramı ile tanınırken, güzellik, hakikat, akıl, duygu ve siyaset ilişkilerini incelediği *Estetik Üzerine Mektuplarını* yayınladı. Bu mektuplar özellikle onun güzelliği, ahlak ve siyasetle ilişkilendirdiği yirmi yedi adet mektuptan oluşmaktadır. Bu mektuplarda özellikle güzellik, hakikat, iyilik, erdem, devlet ile ilgili düşüncelerini bulduğumuz Schiller, Kant’ın görüşlerinden etkilenmekle beraber kendi düşüncelerini tam bir özgünlük içinde paylaşmıştır. Kant’ın keskin ayrımlarını kendi eklektik sistemi içinde yumuşatan ve akıl ile duygu birlikteliğinin önemine değinen Schiller, oyun içtepsi kavramını tam da bu sentezi gerçekleştirmek adına geliştirmiştir.Oyun içtepsi diye adlandırılan şeyin biçimi içerisinde, estetik koşul, duygu içtepsini-duyum ve arzulamanın değişken, şekilsiz, istahacı yığını-Kantçı aklın etkin,şekillendirici, değişmez gücü olan biçimsel içtepiyle uzlaştırır(Eagleton,2010:147). Bu şekilde karşımıza akli ve duyuyu yani insanı bütünlüğü içinde tanımlamaya en yakın şekilde birleştiren bir oyun kavramını kazandıran Schiller, ne duyuların arzuları ile akli hükmü altına almasına, ne de aklın sert ve keskin kalıpları ile insanı tek tipçi bir sisteme dahil etmesine müsaade eder. Aklın aynı zamanda bütüncüllüğü yakalamak için önce parçalara ayırarak kavramasına da karşı çıkan Schiller, duygunun bu şekilde bir kavramınının onun kendi içindeki doğallığı bozacağından da bahsetmektedir. Akıl, iç duygu konusunu kendine mal etmek istediği zaman, ne yazık ki önce parçalamak zorunda kalıyor (Schiller, 1999:14). Kendi sistemi içinde bütüncüllüğü yakalamak istediği için ne tam olarak akıl ne tam olarak duygu diyen Schiller, bunların bir sentezini belirttiğimiz gibi oyun içtepisinde bulmaktadır. Çoğu zaman düşüncelerinde Kant’ın etkisine çoklukla rastlamamıza rağmen, onun hümanist sistemi insanı akılsal kılmaya çalışırken, duyusalıktan bütüncülün uzaklaşmasına imkan vermeyen bir

sistemdir. Kant ve diğer tüm Aydınlanma düşünürleri için akıl, her şeyin temeli ve vazgeçilmezi iken, Schiller'de duyularda bir yana atılmaz. Ancak sisteminde ilkin estetik olmanın akılsallık için en iyi şey olduğunu, aklın duyusal yandan akılsal yana ilerlemesi için öncelikle estetikleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Estetik olan, özgür, ahlaki ve hakikate sadık değil, ama bu akılsal buyrukları almaya ve bunlara karşılık vermeye özünde hazır bir insanlık bulacaktır (Eagleton, 2010:150). Güzellik, aklın karar verme gücü üzerinde bir etkide bulunmaz ancak insanı yada insanlığı aklın hükümlerini doğru anlamaya yani hakikate ve ahlakiliğe, erdeme ulaştıran bir doğrultuda hareket eder. Estetik olanda belirlenimsizliği, tüm acıların alt edildiği tüm bir özgürlük dünyasını bulan Schiller için, bu dünya özgürlüğün alanı olduğu kadar insanileşmenin de dünyasıdır. Hatta çağındaki siyasi düzen ile estetik arasında yakın ilişki bulan Schiller, devletlerin özgürleşmesini de güzelliğe, estetiğe bağlamıştır. Bunun için sanatların özgür olması gerektiğinden, kendi içinde bir amaçları olmasını ancak bu amaçın amaçsız bir amaçlılığı himaye etmesini vurgulamıştır. Sanat, gerçekler alemini bırakmalı, cesaret gösterip gündelik ihtiyaçları aşmalıdır; çünkü o hürriyetin evladıdır, kurallarını maddenin çektiği darlıklardan değil, ruhların geniş isteklerinden almaya çalışır (Schiller, 1999:15).

Gündelik hayatın ihtiyaçlar dünyası ya da Schiller'in eleştirdiği şekilde çağın ruhu menfaate ve ihtiyaçlar silsilesine dayanmakta ve hatta indirgenmektedir. Sanat, elbette ihtiyaca hizmet edecek ve giderecektir. Ancak onun sadece ihtiyaca indirgenmesi, sanatçının özgür yaratımını etkilediği gibi, sanatın amaçsız amaçlılığını da gölgelemektedir. Halbuki Kant'ın iyi bir izleyicisi olarak Schiller, Kant'ın çıkar gözetmeyen amaçlılık düşüncesini, sanatın ahlaka doğaya bir şekilde hizmet etmesiyle kendi içinde bir amaca doğru yönlendirmiştir. Her tür sanat ve sanatçı bu anlamda bir yarar hizmet etmektedir. Ancak bu yarar bencilce bir şey olmayıp, toplumun, insanlığın, doğanın hizmetine koşulmuş bir yararadır. Bu nedenle çağın sadece istek gidermek şeklinde beliren bencilce ruhunun sanatı zedelemesine izin vermeyen Schiller, sanatçıyı da bu ruha mesafeli olması konusunda uyarır. Sanatçı, gerçi zamanının çocuğudur, fakat aynı zamanda da, onun talebesi olması ve hatta ondan himaye görmesi kendi için fenadır (Schiller, 1999:36). Sanatçı, ideal olanı yakalamak için zamanın ruhundan uzaklaşarak, akıl ile hakikati aramalı ve bu hakikatle olanı göstermelidir. Onun için önemli olan hayranlık duyulmak değil, hakikate götürmek olmalıdır. Bu nedenle zamanından biraz uzaklaşan ve derinleşen sanatçı başarılıdır. Dolayısıyla, insanda ve toplumda derinleşme sağlayan sanat ve felsefenin başarılı olduğunu belirten Schiller, bunun insanları ve toplumu mutluluğa götüreceğini belirterek, güzelliği yine mutlulukla ve özgürlükle eş değer görmektedir. Onda estetik olan o kadar belirsizce ve özgürdür ki, hiçbir alanı diğerine üstün tutmaz bu nedenle her alanı tutan ama aslında tutmayan bir belirsizlik alanı, bir sır alanı olarak kalır. Dolayısıyla o hem özgürlüğün hem de yokluğun alanıdır. Yokluğun alanıdır çünkü tamamlanmamıştır, ama tamamlanmaya giden yolun üzerindedir. Hem aşkınsal hem görünüşler içinde bir yerde duran, hem hakikate, hem erdeme hizmet eden ancak onlara doğru yönelirken bunları eklektik bir tarzda kavrayan, bir somut amaç yada anlam arayışı içinde olmayan soyutluktan ve somutluktan nasibini alan, ve onunla ilgilenen herkesi de bir şekilde bir yerden diğerine geçmeye teşvik eden, yaşamsal, canlı, değişken ve insanileşmenin bütüncüllüğünü barındıran alandır. Özgürlüğe teşvik eder, çünkü özgürleşme insanın mutluluğunun gerçek adresidir. Tek bir insanın özgürleşmesi, toplumun özgürleşmesi ve devletin özgürleşmesi estetik bir iç görünün kazandırılmasına dayanır. Bu estetik iç görü ise, ancak insanlara verilecek bir estetik eğitimi ile kazandırılabilir. Bu belki de Schiller'i oldukça ilginç bir sanatçı ve düşünür kılmaktadır.

İnsanın estetik açıdan bir eğitime tabi tutulması ve ona bu estetik bakışın kazandırılmasının eğitim yoluyla mümkün olabileceğinin dile getirilmesi onu kendi çağdaşlarından ayıran özgün düşüncelerinden birisidir. Schiller'in düşünceleri, kendine özgü olduğundan soyulacak olursa, geriye önemli bir düşünce kalır. İnsanın insan, tam, yetkin bir insan olabilmesi için estetik bir eğitimle eğitilmesi gerekir. Böyle bir eğitimden yoksun kalan bir insan, hiçbir zaman yetkin bir insan olamaz. Buna göre, tüm eğitimlerin amacı, insanın estetik eğitiminde birleşmelidirler (Tunalı, 2010: 217). Bir insanın tam insan olabilmesi için böyle bir eğitimin şart olduğunu belirten Schiller, böyle eğitilen insanların oluşturacağı bir toplumun ve devletinde estetik bir toplum ve devlet olacağını belirtmiştir. Bu estetik toplum ve devlette erdemin ve özgürlüğün tam olarak gerçekleşmesi ise kaçınılmazdır. Bu devlet aynı zamanda insanın insanla olan ilişkilerini onarmış bir devlet olacağı için hümanist bir devlettir. İnsancıl bakış açısı duyarlılığa ve saflığa doğru, iyilik ve güzelliğe doğru gidişin gerçekleştirilmesidir. Bu anlamda estetik olanı, güzelliği, hem iyiye doğru gidişin, hem de insanı insana yaklaştıran hümanist bir yaklaşımın öncüsü olarak düşünülmektedir.

Güzellik, insanı insana yaklaştırmada akli ikinci plana itecek derecede güçlüdür. Güzelliği tanımlarken, aynı zamanda onun sınırlarını, metotlarını belirlemeye çalışan Schiller, sanatı zanaata benzetirken ve işlevsellik ilkesiyle ele alırken, hür ve özgür sanatlar olarak belirlediği güzel sanatları sanat kavramından ayırmaktadır. Kant'ın özgür sanatlar ve zanaatlar ayırımına benzeyen bir ayırımı kendi sanat kuramı üzerinde benimserken, özgür sanatların parayla ilgisi olmadığını, teknik sanatların ise işe yarar şeyler ortaya koymak amaçlı olduğunu belirtir. Ancak Kant'tan farkı, bu ayırımı aslında teknik sanatlarında içinde birazda olsa güzellik ve zevk olduğunu ifade etmesidir. Hatta bundan dolayı onların da hür sanatlar içerisine girebileceğini ima etmiştir. Sanatlar umumi olarak önce ihtiyacı karşılayan sanatlar ve hür sanatlar diye iki bölüme ayrılıyor. İhtiyacı karşılayan sanatlar diye ben, nesnelere madde bakımından kullanmak için işlenen ve nesnenin şeklini kullanış tarzı tayin eden sanatlara diyorum (Schiller,1999:8). Bu tarz sanatlara örnek olarak mimariyi veren Schiller, işlevsel ama aynı zamanda heybetli Yunan tapınaklarını da bu anlamda değerlendirmektedir. Kantçı etkisiyle hür sanatların hayran edici, sanat için sanat etkisine dikkat çeker ve bunların kendi amaçlarını kendi içlerinde taşıdıklarından dolayı özgürlüğe en açık alan olduğunun bir kez daha önemine değinir. Çünkü bu alanda insan özgürce güzellikle uğraşır bundan haz alır ve çocuksu olan doğal ve duygusal doğasını keşfeder. Schiller, doğal olanın naif ve duygulu doğasını hem tabiatta hem de bununla eşleşen çocukta bulur. Çocuğun doğallığı aramasını, duygulu bir ruh ile eşdeğer tutar. Aynı zamanda Eski Yunan sanatı ve kültürüne olan hayranlığını bildirirken onların kültürde yükselişlerinin asla doğayla ilişkilerini bozmadığını belirtir. Çünkü duyarlılığı kaybetmemek, insanlığı kaybetmemekle eşdeğer görülmektedir. Bu nedenle modern insanın hep bir arayış içerisinde olduğuna dikkat çekerken, bu arayışın doğayla ilişkilerin yitiminden kaynaklandığını göstermektedir.

Bir çok Aydınlanma dönemi düşünürünün dikkat kesildiği, bilgi ve teknik ile doğa üzerine hakimiyet kurulmasının, doğayı anlamak veya ona yaklaşmaktan ziyade onu tutsaklaştırmak olduğunu ima eden Schiller, insanın bu yitici doğayı geri kazanma yolunun belki de en önemlisinin edebi yaratım olması gerektiğini belirtir. Bizim yeniden aradığımız çocuksu olan yada doğa eskilerin aradığı şey değildi, çünkü onlar ona sahipti. Eskilerin(bize göre) doğa karşısındaki tavrında insan doğanın içindedir, doğa ile özdeşir. Onların Tanrıları bile doğaldılar. Bu dönem insanın çocukluğunu yaşadığı dönemdir. Ama insan yavaş yavaş bu çocukluk döneminden çıkmış ve bunun sonucu olarak daha sonra hep arayacağı doğayı yitirmiştir(Soykan,2006:120). Kendisi de bir ozan olan Schiller, bu doğayı tekrar kazanmak için hayal gücünün oynayacağı rolü belirtirken, aynı zamanda sanatçı ve şairlerden, insanlara kaybettikleri ümidi yeniden kazandırmaları konusunda yardımcı olmalarını beklemektedir. Onların yapacakları şey insanı ne katı bir biçimciliğe, ne de tamamıyla duygusallığa düşürmeden, o hep aradıkları doğayı ve doğallığı kazandırmalarıdır. Bunun için insanı oyuna davet eden, oynarken estetik bir bakış kazandıran ve aynı zamanda özgürleştiren oyun içtepisinin insana eğitim yoluyla kazandırılmasını bekler. Bunu yapanların deha olduklarına da değinen Schiller, dehanın da saf ve çocuksu olduğundan bahseder. Schiller'e göre, her hakiki dahi saf olmak zorundadır, saf değilse dahi değildir. Onu dahi yapan etmen saflıktır. Dahi, entelektüel olanda ve estetik olanda ne ise, ahlaksal olanda da o olmalıdır. Dahi, en karmaşık görevleri iddiasız bir basitlik ve hafiflik ile çözmek zorundadır. Ancak böylece yalınlık sayesinde karmaşık sanatın üstesinden gelerek, kendisini dahi olarak meşrulaştırabilir(Kula,2012: 405). İşte bu şekilde yaptığı deha tanımlamasıyla, aslında edebi yaratımda ve eğitimde yine saflık ve doğallığın, bozulmamışlığın, erdemin, incelik ve zarafetin önemine değinmektedir. Böyle duyarlı şekilde yetiştirilen insanlar duyarlı olurken, Schiller, estetik anlayışından siyasi anlayışa doğru yeni bir perspektife yönelmiştir.

3. Sanat, Oyun Kuramı ve Ahlak Etkisi

Friedrich Schiller, Immanuel Kant'ın kendi düşünceleri üzerindeki etkisini devamlı surette belirtmesine rağmen, onunla farklılaşan düşünce ve duygularını da eserlerinde açıklıkla dile getirmiştir. Özellikle Kant'ın akıl ve duygu ikiliğini keskinleştirmesine ve bu ikisi arasında herhangi bir aracı ilke kabul etmemesine şiddetle karşı çıkmıştır. Kant için her yol akla ve aklın ilkelerine doğru çıkarken, Schiller insan yaşamında duygunun ve duygusallığın rolünün bu derece basite indirgenmesine karşı çıkmıştır. İnsan ne sadece bir akıl varlığı ne de sadece duygu varlığıdır. İnsan hem akıl hem duygu varlığı olarak bir bütündür. Ve onun bu bütüncüllüğünü tekliğe indirgemek, insanın insan olarak değerini ve tamlığını kaybetmesine neden olmaktadır. İşte bu amaçla kendi sistemini oluşturan Schiller, insana bu bütünlüğü ve tamlığı hediye eden bir aracı ilke olarak oyun içtepisini görmektedir. Sanatın eğitici gücü, akıl ile duygu alemlerini, biçim ve konu tepilerini oyun

tepesinde barıştırabilir:“Duygusal insanı akıllı yapmanın tek yolu,onu önce sanatsever yapmaktır”(Aytaç,2008: 47). Dolayısıyla sanat yoluyla ve onun içinde hem akılı, hem duyuyu ortak noktada birleştiren ve tümleyen bir oyun kuramı ile insanların tikellikten, tümelliğe, birliğe ve tamlığa doğru gidebileceklerini dile getirmiştir.

Aslında tüm romantiklerin ortak gayesi, tek tipli bir insan figürünü kırmak,insana aklın yanında duygularını da armağan edebilmektir. Modern yaşamın ve modern insanın sıradanlığını kırabilmenin tek yolu,ona akıl yoluyla elde edebileceklerinin yanında, duygusal yaşamlarının zenginliğiyle yaratıcılıklarını elde edebilme ve gösterebilme fırsatıdır.Modern insan, akıl yoluyla egemenlik kurmaya ve imtiyaz elde etmeye çabalarken,kendine ait en özel alanlardan biri olan duygusallık ve duygusal yaşamın insanileştirici etkilerinden uzaklaşmaya başlamıştır. Aklın yanında eksik ve kusurlu bir biçim olarak beliren duygu ve duygusallık aslında insan yaşamındaki tek tipleşmeyi ortadan kaldıracak yegane yoldur. Schiller,işte modern insanı bu tek tiplikten,bu sıradanlıktan kurtarmanın en iyi yolu olan sanata ve oyun kuramına o yüzden büyük önem atfetmiştir. Bu nedenle sanat eğitiminin ne derece önemli olduğundan bahsederken, güzellikten yola çıkıp özgürleşmeye ve ahlak ile estetik ve siyaset ilişkilerine geniş bir bakış açısıyla bakmaya, bunları bütüncül bir şekilde birbirine bağlamaya çalışmıştır. Schiller, ahlak alanında Kant'ın birçok görüşüne katılırken onun birtakım kuralcı düşüncelerine katılmadığını belirtir. *Zarafet ve Saygınlık* adlı eserde Shiller, Kantın ahlak teorisinin temel prensipleri konusunda hemfikir olduğunda ısrarcıdır. Onun problemi, onun karakterize ettiği gibi, Kant'ın doktrinlerini sunduğu sert tavırla ilgilidir. Shiller, Kant'ın saf pratik akılda temellenen ahlaklılık görüşünü paylaştığını söyler ve ona göre de ahlaki kurallar yasaya itaati gerektirir, doğal içgüdüleri ve eğilimleri değil. Ek olarak, o ahlaki zorunlulukların yasa olduğunu belirtir ki bunu biz kendi aklımızın yönergeleri olarak kendi kendimize veririz ki bu da özgürlük ve otonomi üzerine temellenen ahlaklılığı vurgular (Baxley,2010:1085). Schiller, Kant'ın ödev ahlakının yasaya ve daha çok akla dayandığını vurgularken, O,ahlaki olan ile estetik olanın birbirine bağlı olduğunu,üstelik estetik nitelikle yaklaşılabilecek ahlaki pratiğin erdemliliğe daha yakın olduğunu vurgular.

Kant,başta gelen amacı ödevin saflığını vurgulamak olduğu için gerçekte zarafetten saygınlığı keskin bir biçimde ayırdığını kabullenir ki bu koşulsuz buyruğu içerir. Bununla beraber Kant, erdemin estetik karakterini düşünmek için ahlaki zorunluluğun temeli ve doğasının bir analizinden döndüğümüz zaman Shiller'in zarafeti göreceli olduğunu açıklar, yani, duygular bir karakter özelliği olarak erdemle bağlantılıdır ve duygular ki rasyonel değerlendirici olarak bizde erdemi ortaya çıkarmaktadır(Baxley,2010:1085). Duyular ve güzelliğin ahlaka ya da akla herhangi bir şekilde zarar vermediğini, tam tersine hakiki bir güzellik algısı ve duygusunun insanda iyiye ulaşma arzusu yaratarak ahlaklılığa teşvik edici bir etkisi olduğunu belirten Schiller, Kant'ın ödev duygusuyla yapılan eylemin sonunda haz alınıp alınmamasının önemli olmadığını yani eylemin sonucuyla ilgilenilmediğini, oysaki güzellikle eyleyen ve iyiye yönelen insanın bu eyleminin ahlaklılığı kadar mutluluğu ve özgürlük duygusunu da beraberinde getirdiğini dile getirmektedir. Güzel ruha sahip olan ahlaklı ve erdemli insanların hayat mücadelesinde daha başarılı olacaklarını da belirten Schiller, bunu yine ikilikten kurtularak akılı ile arzuları arasında kalmaktan vazgeçip bunları uzlaştıran insanların başarabileceğine işaret etmektedir. Nefis ve akıl arasında bir düzen kurabilen insan artık nefis köleliğinden kurtularak manevi özgürlüğe kavuşmuş, güzel bir ruha sahip olmuştur (Schiller,2001:107). Bu şekilde özgürlükle ve uyumlulukla ulaşılabilecek bir ruh durumunda tüm çelişkiler aşılmış, insan ahlak yasalarına yasa olduğu için değil, sanat ve güzelin sağladığı duyarlılık yoluyla içten gelerek bağlanmış, oyun oynayarak tam ve bütün insan olunmuş, güzellik duygusu tüm insanları bir çatı altında birleştirmiştir.

4. Duyarlı Sanat Duyarlı Devlet

Schiller estetiğinin, bir can alıcı noktası estetik eğitim ise, bir diğer noktası da onun estetik özerklik ve özgürlük noktasından yola çıkıp bunu siyasete uyarlamaya çalışmasıdır. Çünkü ona göre duyarlı sanat, duyarlı bir devlette, estetik özerklikte bir noktada insanın özgürlüğüne doğru geçişi gerçekleştiren özgür bir toplum modelinde karşımıza çıkmaktadır. İnsanın oyun oynadığı müddetçe özgür olduğundan bahseden Schiller için bu oyunun oynanacağı toplum siyasal bir toplum, oluşan devlet ise vatandaşlarına karşı duyarlı siyasal bir devlettir. Bu nedenle insanın iç uyumunu, harmonisini, bütünlüğünü bozan kötücül bir etki olarak burjuva toplumunu ve kapitalist sistemleri onaylamamıştır. İnsanı ihtiyaca indirgeyen, içerisinde hiçbir şekilde gerçek bir eşitliğin bulunmadığı her tür toplum, bozucu etkileri ile, insanlığın yararına değil, zararınadır.Serbestliğin

ve eşitliğin olmadığı toplum ve devlet modelinde ne erdeme, ne özgürlüğe ne de mutluluğa rastlamanın mümkün olmamasından dolayı bu devlet ve toplum modelinde mutsuz, erdemsiz ve özgür olmayan yada Schiller’ci şekilde söylersek tam olamayan insanlarla karşılaşırız. Ancak sanat ve güzellik sayesinde yaşanacak bir estetik özerkliğin, toplum ve devlette de aynı etkileri yaratacağına iyimser bir umut besleyen Schiller, böyle bir devletin duyarlı devlet olacağını özellikle belirtmektedir. Güzellik aracılığıyla eğitim,duyarlı devlete geçmeyi ve dürtülere akılcı bir biçimde hakim olma sayesinde estetik devlete ulaşmayı ve böyle elde edilen özerkliğin güvencesi siyasal bir devlete varmayı sağlar (Jimenez,2008:123). Böyle bir devlette maddesellik ve ruhsallık birleşmiş, insanın insanla ilişkileri derinleşmiş, doğaya duyarlı, erdeme saygılı, hümanist bir duyarlılığın temelleri atılmıştır.

İnsanın özgür olduğunun bilincinde, bu özgürlüğü ne sertlikte, ne keyfilikte değil, insanın yaratıcı olduğu ve olabileceği her yerde bulabilmek, çalışmasında, emeğinde, emeğe saygısında ve asilliğinde aramak duyarlı devletin birincil görevi olmuştur. Böyle bir devletin belki de en önemli özelliğini zorbalıktan uzak olmasında bulan Schiller, güzellik ile zorbalığın ve baskının her türlüşününün dışlanacağını herkesin eşit olacağını gururla belirtmektedir. İnsanın insan için kutsallığına işaret eden bu estetik devlette herkes oyun oynayacak ve içinde masumiyeti kaybetmeden yaşayacaktır. Çünkü oyun oynamak masumiyet kadar özgürlüğün ve güzelliğin işaretleridir. İnsan, güzele yönelir ve onu kendisi için bir oyun nesnesi haline getirir. Schiller, insanın oyun oynarken güzelle yaşadığı bu hazı devletin içine de taşınmak ister. Onun için devlet, güzelliğe açık bir devlet olduğu kadar,aynı zamanda bu güzelliği koruyan ve yaşatan devlettir. Güzeli oynayan ve sürekli oynadığı için özgür olan bir ortamda devletin estetik devlet olması zorunludur. Çünkü böyle bir devlet ancak böyle bir güzeli özgürce oynar ve insanlara güzeli ve özgürlüğü oynatabilir. Ancak estetik bir devlet eğitim sisteminde oyun içtepisini programa getirip güzeli ve oyunla gündeme gelen özgürlüğü bireylerine yaşatabilir (Turgut,1991:71). Dolayısıyla onun ideal devlet anlayışı, estetiğe ve güzele duyarlı, bireylere güzellik algısı kazandıran ve yaşatan ve bunu yaparken de bireylerine özgür olduklarını sonuna kadar duyumsatan toplumlardır. Friedrich Schiller, bu devletten bahsederken aslında tüm romantiklerin tasavvur ettiği bir toplum ve insan modeline de işaret etmektedir.

Kuşkusuz romantiklerin en büyük hesaplaşmaları Aydınlanmanın dayattığı totaliter akılcı sistemin insanlara özgürlük, eşitlik, mutluluk vaatlerinde bulunmasına karşın bunları hiçbir şekilde gerçekleştirememesiydi. Bu sebeple insanın özgürlüğe, eşitliğe, birliğe ve mutluluğa akıl dışında başka yollarla da varabileceği düşüncesi Schiller’in kendi sisteminde sanata ve güzele, sanatsal yaratıcılığa ve oyun kuramına önem arz etmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla, bu yaratıcılığı siyasi düşünce ile birleştirip estetik bir devletin temellerinin atılmasına sebep olmuştur. Tüm romantik düşünürlerde ortak payda olan bütüncül bir sistem kurmanın önemi burada da kendini belli etmektedir. Güzellikle oynayan insan bunun neticesinde özgür, mutlu ve tam bir insan olurken, bu insanların toplamından oluşan ve ne saf maddeyle, ne saf biçimle ilgilenmeyen,sadece güzellikle ilgilenen duyarlı insanların oluşturduğu toplum ve devlette özgür,mutlu,tam ve yetkin bir devlet ve toplum olacaktır. Bu uyumlu ve bütüncül devlet, toplum anlayışının güzelliğe ve sanat eserlerine dayandığını kabul etmeye yanaşmayan büyük bir kesim olmasına rağmen Schiller,fikirlerini özgürce söylemeyi tercih etmiştir. Çünkü ona göre ikiliğe ve bölünmeye yol açan bütün sistemler sonunda çökmeye mahkumdurlar. Modern insanın ve modern yaşamın belki de en büyük çelişkisi her şeyi bölmek ve parçalamak suretiyle anladığını ve egemen olduğunu düşünmesidir. Oysa ki Schiller’ e göre,bu şekilde bir idrak ve algılama hatalıdır. Bir şeyde birliğe ulaşmanın en iyi yolu ona bütünden bakabilmek ve onu kendi için bir sevgi nesnesi yapabilmektir. İşte burada Schiller’in sevgi nesnesi güzellik, bütüncül idraki ise oyun kuramıdır.

Schiller’e göre sanat her bireyin iç dünyasındaki bölünmeleri tedavi etmek suretiyle toplumu öyle bir şekilde değiştirecekti ki ahlaki ve siyasi eylemler artık kendini dayatan birer görev olmaktan çıkarak bölünmüşlükten kurtulan bireyin kendiliğinden bir ifadesi haline gelecekti (Shiner,2004:232). Dolayısıyla şimdiye kadar yasa zoruyla yapılan, ya da ahlakın vicdana buyurduğu her tür buyruğu eylemeyi bir zorunluluk olmaktan çıkararak, sanatsal bir eğitim yoluyla insanların içlerinden gelerek yapabilecekleri eylemlere dönüştürebilecekti. Duyarlı kılınan insanlardan oluşan insanlık, sanat yoluyla hak ettiği gerçek değeri bulacak ve insanın insana hak ettiği onur ve değeri, insancılığı gösterebileceği toplum ve devletler yükselen yeni hakikatin gerçek temsilcileri olacaktır.

Kaynakça

Aytaç,Gürsel (2008) Schiller,Doğu Batı Yayınları,Ankara

Baxley, Margaret Anne,(December 2010) “The Aesthetics of Morality: Schiller’s Critique of Kantian Rationalism” Philosophy Compass, Volume 5,Issue12, , Pages 1084-1095.

Eagleton, Terry (2010) Estetiğin İdeolojisi, çev. Hakkı Hünler, Doruk Yayınları, İstanbul

Jimenez, Marc (2008) Estetik Nedir?”, çev. Aytekin Karaçoban, Doruk Yayınları, İstanbul

Kula, Onur Bilge, (2012)Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı II, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul

Said, Edward, (2005) Hümanizm ve Demokratik Eleştiri, çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul

Schiller, Friedrich, (1999) Estetik Üzerine, çev. Melahat Özgü, Kaknüs Yayınları,İstanbul 1999.

Schiller,Friedrich (2001),Felsefe ve Şiir, çev.Burhanettin Batıman,Yaba Yayınları,İstanbul

Shiner,Larry (2004) Sanatın İcadı Bir Kültür Tarihi,çev.İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Soykan, Ömer Naci (2006) Kuram Eylem Birliği Olarak Sanat Schelling Felsefesinde Bir Araştırma, MVT Yayıncılık, İstanbul

Tunalı, İsmail (2010) Estetik Beğeni Çağdaş Sanat Felsefesi Üstüne, Remzi Kitabevi, İstanbul

Turgut,İhsan (1991) Sanat Felsefesi, Bilgehan Matbaası, İzmir

Zekiyan, Boğos (2005)Hümanizm (İnsancılık)Düşünsel İşlem ve Tarihsel Kökenler”,İnkılap Yayınları,İstanbul